
Z HISTORIE

Ze zapomenutých postav české psychiatrie – ředitel MUDr. Cyril Kneidl (1863–1921)

Šedivec V.

Postava ředitele MUDr. Cyrila Kneidla by pravděpodobně pomalu upadla v zapomenutí, kdyby nám ji nepřipomínala práce trvalé hodnoty „*Příspěvek k dějinám péče o choromyslné v Čechách od r. 1790–1890*“, která je jedním ze základních pramenů k historii počátků naší psychiatrie a psychiatrické ústavní péče.

Cyril Kneidl se narodil 10. září 1863 v Tymákově na Rokycansku. Jeho otec byl venkovským učitelem, který prošel řadou vesnic rokycanského venkova, až nakonec se stal řídícím učitelem v Mirošově u Rokycan, kde byl též varhaníkem a správcem kůru.

Cyril Kneidl vystudoval reálně gymnázium v Praze, studium lékařství absolvoval na České univerzitě, kde promoval v r. 1893. Po promoci pracoval jako externista na různých klinikách tehdejší c.k. všeobecné nemocnice v Praze. V r. 1895 nastoupil jako sekundární lékař v ústavu pro choromyslné v Dobřanech. Mladý Kneidl se v Dobřanech také účastnil veřejného života, když pracoval v Pošumavské jednotě. Po dvou letech byl přeložen do pražského ústavu, vedeném prof. Čumpelíkem. V r. 1907, po 10letém působení v pražském ústavu, byl jmenován primářem a následujícího roku byl přeložen jako primář do Kosmonos. Do Prahy se vrátil v r. 1919. V r. 1921 byl jmenován ředitelem ústavu v Horních Beřkovicích, avšak brzy po svém jmenování, 20. března 1921, ve věku necelých 58 let zemřel.

Cyril Kneidl byl po celý život literárně činný, své práce nejčastěji uveřejňoval v Časopise lékařů českých, v Revue v neurologii a psychiatrii a v Pedagogických listech. Oblíbil si statistickou metodu, dobově preferovanou, jež umožňovala základní orientaci v klinice duševních nemocí a přispívala i k řešení etiologie onemocnění. V popředí jeho zájmu byla progresivní paralýza (*Příspěvek ku statistice a aetiologii povšechné progresivní paralýzy v r. 1890–1899*; Čas. lék. čes. 1904), dále epilepsie, idiocie, imbecilita a mongoloidní idiotie. Jinými pracemi jsou „*Moral insanity*“ (ČLČ, 1907), „*Zločinní idioti a imbecilli*“ (ČLČ, 1909), „*Choromyslní žháři*“ (ČLČ, 1912), „*Děti epileptické*“ (Paedagog. rozhledy, 1911) a další. Práce jsou velmi rozsáhlé, např. práce o zločinných idiotech a imbecilech je na 23 stránkách většího formátu ve zvláštním otisku Časopisu lékařů českých.

Zajímavým spisem je „*Tělocvik domácí a léčebný*“ (nakl. I. L. Kober, 1904). V předmluvě si tehdy Kneidl stěžuje na jednu z nejčastějších příčin chorob našeho věku – na nedostatek pohybu. Jde o první spis toho druhu, v němž z lékařského hlediska probírá jednotlivá tělesná cvičení a dává návrhy k léčbě tělocvikem. Spis je psán zasvěceně a dává tušit, že ředitel Kneidl byl nepochybně také sportovcem a cvičitelem. Praktickou aplikací tělocviku v ošetřování duševně nemocných je práce „*Tělocvik v ústavu pro choromyslné*“ (ČLČ, 1904).

Trvalou hodnotu – jak jsme se zmínili v úvodu – má jeho rozsáhlejší práce „*Příspěvek k dějinám péče o choromyslné v Čechách od r. 1790–1890*“. Touto prací uctil památku svého učitele prof. Čumpelíka, který jej vybídl k jejímu sepsání, poskytl mu potřebné pomůcky a informace a dal i některé pokyny, jak v „*Doslovu*“ své práce Kneidl vzpomíná. Práce vyšla až po Kneidlově smrti (poněkud zkrácená) na 33 stránkách většího formátu v r. 1926 v knize „*Zemské ústavy pro choromyslné v Čechách*“, který redigovali prof. A. Heveroch a F. S. Frabša.

Tato práce je cenná mimo jiné také popisem léčebných metod, které se v té době v ústavu prováděly. Za hlavní léčebné prostředky se považovalo vhodné zaměstnání. Kneidl uvádí, že byly voleny takové prostředky, jež svou věcnou podstatou nenápadně a příjemně zaměstnávají duševní síly, vedou ke správné činnosti normálního ducha a odvádějí mysl ze základního kruhu chorobných představ. První pokusy se zaměstnáváním byly započaty již v r. 1822 (práce na zahradě, v parku, zelinářské zahradě apod.), ženy se zaměstnávaly pletením, vyšíváním, úklidem. Vzdělanější pacienti se zaměstnávali prací v knihovně, opisováním, byla zajištěna i možnost umělecké tvorby nemocných.

Kriticky se staví k omezovacím prostředkům. Říká, že z celé zbrojnice „*kracení*“ šilenců byly od r. 1822 ponechány jen ty omezovací prostředky, kterými se zabraňovalo nemocnému, aby se nepoškodil nebo aby neohrozil bezpečnost okolí (jiných pacientů, ošetřovatelů, lékařů): svěrací kazajka, rukavice, kurty. Říká, že nemocnému neuškodí, nepůsobí tělesnou bolest, omezují násilné zmítání a přispívají k uklidnění. U mánie simplex užívali dávidel a projímadel, aby tím nemocného vysílili

a unavili. Pouštění žilou bylo opuštěno, neboť nepřinášelo žádný užitek.

Hojně se používala farmaka, fyzikální léčba, koupele. Odmítáno bylo „psychické působení“ (tj. slovní ovlivnění psychopatologických příznaků).

Nekrolog ke Kneidlově smrti napsal prof. A. Heveroch v Časopise lékařů českých (60, 1921 205.), v němž stručně hodnotí Kneidlovu odbornou činnost a připomíná jeho srdečnou povahu a lidský vztah k nemocným.

LITERATURA

1. **Heveroch, A.:** Vzpomínka k úmrtí Cyrila Kneidla. Čas. lék. českých, 60, 1921, s. 205.
2. **Heveroch, A.:** O významu pražského ústavu pro choromyslné pro pěstování psychiatrie. In: Zemské ústavy pro choromyslné v Čechách, Praha 1926, s. 75–85.
3. **Kneidl, C.:** Příspěvek k dějinám péče o choromyslné v Čechách od r. 1790–1890. In: Zemské ústavy pro choromyslné v Čechách, Praha, 1926, s. 17–50.
4. **Navrátil, M.:** Almanach českých lékařů. Praha, 1913.

Dodáno redakci: 7. 9. 2005

Po skončení recenzního řízení: 9. 9. 2005

Prof. MUDr. Vladislav Šedivec, DrSc.

Bezručova 32

301 37 Plzeň

Stodvacáté výročí narození MUDr. Arnošta Metelky, budovatele jihlavské psychiatrické léčebny

Doněk E., Doněk A.

Nedílnou součástí historie každé psychiatrické léčebny bývá alespoň zmínka o prvním řediteli. Obvykle se podílel na jejím vzniku a je vzpomínán při nejrůznějších výročí. MUDr. Arnošt Metelka nestál při vzniku jihlavského ústavu, přesto se významně podílel na jeho osudech. V průběhu dvaceti let díky své pracovitosti, houževnatosti a cílevědomosti vybudoval z provizorního filiálního ústavu moderní psychiatrické zařízení.

MUDr. Arnošt Metelka se narodil v Brně 11. ledna 1885 v rodině tkalcovského dělníka. Po absolvování gymnázia se stal posluchačem České lékařské fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Promoval 13. 7. 1910 a stal se vojenským lékařem. Pro nemožnost zaplatit před sňatkem požadovanou kauci přijal 30. 10. 1912 místo v Zemském léčebném ústavu císaře Františka Josefa I. v Kroměříži [3].

Následující roky jeho života byly vyplněny nestálými změnami působiště. Na jeden rok byl služebně přeložen do Zemského ústavu pro choromyslné v Brně-Černovicích, odkud se 1. 6. 1914 vrátil zpět do kroměřížského ústavu. Po vypuknutí první světové války byl odveden, ale již v roce 1916 pracoval v části kroměřížského ústavu určené pro duševně nemocné vojáky. Své putování ukončil 29.

11. 1919, kdy byl přeložen do Zemského filiálního ústavu pro choromyslné v Jihlavě. Jeho ředitelem byl v té době MUDr. I. Tiefenbach, který roku 1921 odešel do Zemského ústavu pro choromyslné v Opavě. Po řadu následujících let zůstal MUDr. A. Metelka jediným ústavním lékařem [1, 3, 5].

Dne 7. 3. 1922 změnil Moravský zemský výbor jihlavskou filiálku v Moravský zemský chorobinec. MUDr. A. Metelka byl jmenován jeho ředitelem, ale se zrušením filiálky se nikdy nesmířil. Zřízení chorobince považoval za prozatímní opatření a opakovaně upozorňoval na stále stoupající počet zde hospitalizovaných duševně nemocných [3, 4, 6, 7].

V roce 1925 si prohlédli jihlavský chorobinec zástupci ministerstva zdravotnictví. Zjistili, že filiální ústav pro duševně choré byl zrušen bez jejich předchozího souhlasu. Upozornili proto Moravský zemský výbor, že s filiálkou nadále počítají ve svých plánech veřejné péče o duševně nemocné. Přibližně v této době podnikl MUDr. A. Metelka studijní cestu do Francie a Švýcarska, kde se zajímal o moderní způsoby léčby a péče o duševně nemocné. Získané zkušenosti uplatnil koncem roku 1930 při přípravě plánů nového psychiatrické